Νέα ιστορικά στοιχεία φέρνει στο φως της δημοσιότητας η μελέτη που πραγματοποιήθηκε από την Μ.Κ.Ο. «ΕΡΥΜΑΝΘΟΣ».
Στην προηγούμενη έκδοση σχετικά με την ιστορία της αρχαίας αρκαδικής πόλη, το υλικό του βιβλίου είχε βασιστεί σε προηγούμενες μεταφράσεις του ιστορικού Πολυβίου και του περιηγητή Παυσανία.
Στη νέα έκδοση που αναφέρεται αυτό το βιβλίο παρουσιάζονται πηγές, των που η μετάφραση δίνεται στη δημοσιότητα για πρώτη φορά.
Οι πηγές είναι η τραγωδία «Αλκμέων ο δια Ψωφίδος» του Ευριπίδη, το έργο «Περί φυτών ιστορίαι» του Θεοφράστου, η «Βιβλιοθήκη» του Απολλοδώρου, οι πραγματείες «Περί ύλης ιατρικής» του Πεδάνιου Διοσκουρίδη και «Ιατρικάι συναγωγαί» του Ορειβάσιου και το λεξικό «Εθνικά» του Στέφανου Βυζαντίου

Κατά χρονολογική σειρά, πρώτα παρατίθενται οι ελάχιστοι σωζόμενοι στίχοι από την τραγωδία «Αλκμέων ο δια Ψωφίδος» του Ευριπίδη, με κεντρικό πρωταγωνιστή τον ήρωα Αλκμαίωνα, ο οποίος φιλοξενήθηκε για κάποιο διάστημα στην Ψωφίδα μετά τη δολοφονία της μητέρας του Εριφύλη και νυμφεύτηκε την κόρη του βασιλιά της πόλης Φηγέα.
Η επόμενη παρατιθέμενη πηγή είναι οι τέσσερις παράγραφοι από το έργο του Θεοφράστου «Περί φυτών ιστορίαι», οι οποίες αναφέρονται στα φυτά της Αρκαδίας και βέβαια στο φυτό πανάκεια, για το οποίο ήταν ξακουστή η Ψωφίδα.
Ακολουθούν οι παράγραφοι της «Ιστορίας» του Πολυβίου, που αναφέρονται στην υποταγή της Ψωφίδας από τον Μακεδόνα βασιλιά Φίλιππο Ε΄ κατά τη διάρκεια του «Συμμαχικού πολέμου» το 219 π.Χ, ένα γεγονός κομβικό για την μετέπειτα ιστορική διαδρομή της.
Από τη «Βιβλιοθήκη» του Απολλοδώρου παρατίθενται οι πιο γνωστοί μύθοι που συνδέονται με την περιοχή. Πρόκειται για τον μύθο του ερυμάνθου κάπρου, τον οποίο αιχμαλώτισε ζωντανό ο Ηρακλής, κατόπιν εντολής του Ευρυσθέα, για τον μύθο της φιλοξενίας του Ηρακλή από τον Κέντα Φόλο και της μάχης του ήρωα εναντίον των υπόλοιπων Κενταύρων και για τον μύθο του νικηφόρου αγώνα πάλης ανάμεσα στον Ηρακλή και τον Σικελό βασιλιά Έρυκα, πατέρα της Ψωφίδας.
Στην συνέχεια – χρονολογικά βρισκόμαστε στα τέλη των προ Χριστού ετών – από τα αποσπάσματα της «Γεωγραφίας» του Στράβωνα αναφορικά με την Αρκαδία πληροφορούμαστε για την ερημοποίηση επί της εποχής του των περισσοτέρων αρκαδικών πόλεων, άρα και της Ψωφίδας.
Η πρώτη μεταχριστιανική πηγή είναι το χωριό της φαρμακολογικής «Περί ύλης ιατρικής» του Πεδάνιου Διοσκουρίδη, στο οποίο περιγράφεται το φυτό πανάκεια και αναλύονται οι θεραπευτικές του οδηγίες και το που μεταφράζεται για πρώτη φορά στη νέα ελληνική γλώσσα.
Η πηγή που έπεται, δηλαδή οι σχετιζόμενες με την Ψωφίδα παράγραφοι των «Αρκαδικών» της «Ελλάδος Περιήγησις» του Παυσανία, είναι ίσως οι πλέον

γνωστές σε όσους έχουν - έστω και ελάχιστα – ασχολείται με την αρχαία Ψωφίδα, καθώς συμπυκνώνουν τους γνωστούς μύθους του Ηρακλή και του Αλκμαίωνα και περιγράφουν τα σωζόμενα στην εποχή του περιηγητή μνημεία της πόλης.
Η Προέκταση του χωρίου του Διοσκουρίδη για την πανάκεια αποτελεί το αντίστοιχο χωρίο του έργου του Ιατρού Ορειβάσιου «Ιατρικαί συναγωγαί», ό που μεταφέρει σχεδόν αυτούσια από τον Διοσκουρίδη την πρώτη παράγραφο, αλλά αντί εν συνεχεία να δίνει έμφαση στη θεραπευτική δράση του φυτού, επικεντρώνεται στο φυτό καθ' αυτό και στη διαδικασία απόσπασης του χυμού του.
Η τελευταία παρατιθέμενη πηγή από την ύστερη αρχαιότητα είναι τα λήμματα Ερύμανθος, Φήγεια και Ψωφής από το λεξικό εθνικών ονομάτων και τοπωνυμίων «Εθνικά» του λεξικογράφου Στέφανου Βυζαντίου.
Ωστόσο, τα σχετικά με την αρχαιότητα ολοκληρώνονται με δύο επιπλέον κεφάλαια. Το πρώτο πραγματεύεται τις αξίες, τις άλλες πρέσβευαν οι αρχαίοι Έλληνες και καθόριζαν σε μεγάλο βαθμό την πολιτική και την πολιτιστική τους ζωή και το δεύτερο συνιστά μια σύνοψη των πλέον διαδεδομένων λατρευτικών μυθών της Αρκαδίας.
Μετά από ένα χρονικό διάστημα αρκετών αιώνων, κατά το οποίο η Ψωφίδα δεν είναι παρά «μια σβησμένη κουκίδα στον χάρτη», στις αρχές του 19 ο αιώνα την επισκέπτεται ο Γάλλος περιηγητής Πουκεβίλ και με αυτήν την μαρτυρία ολοκληρώνεται η κατάδυση στο παρελθόν της πόλης.
Με τη συγκεκριμένη έκδοση σίγουρα δεν επιχειρείται μια επιπλέον καταγραφή της ιστορίας της αρχαίας αρκαδικής πόλης. Βασικός στόχος είναι η συγκεντρωτική παρουσίαση – για πρώτη φορά – των αποσπασμάτων που αναφέρονται σε αυτήν κατά τους χρόνους της κλασσικής και ύστερης αρχαιότητας, ώστε ο αναγνώστης να σχηματίσει τη δική του εικόνα.

ΕΥΡΙΠΙΔΟΥ «Αλκμέων ο δια Ψωφίδος»

Η τραγωδία του Ευριπίδη «Αλκμέων ο δια Ψωφίδος», της οποίας μόνο σπαράγματα σώζονται στις μέρες μας, ανέβηκαν σε μια τετραλογία μαζί με την «Άλκηστη», τις «Κρήσσες» και τον «Τήλεφο». Με την τετραλογία αυτή ο Ευριπίδης διαγωνίστηκε εναντίον του άλλου μεγάλου αρχαίου τραγικού, του Σοφοκλή.
Το κεντρικό θέμα της τραγωδίας είναι η ακλόνητη συζυγική πίστη της θυγατέρας του βασιλιά της Ψωφίδας Φηγέα, Αρσινόης, προς τον φευγάτο από την πατρίδα του και άστατο Αλκμέωνα (μόνο ο Ευριπίδης γράφει το όνομά του με ε και όχι με αι).
Σύμφωνα με τη μυθολογική παράδοση, την οποία παραδίδει και ο Απολλόδωρος, ο Αλκμαίων, ένας εκ των Επιγόνων – πορθητών της Θήβας, που πέτυχαν αυτό που δεν κατόρθωσαν οι Επτά επί Θήβα, σκότωσε, μόνος ή με τον αδερφό του Αμφίλοχο, τη μητέρα του Εριφύλη, υπακούοντας στην εντολή του Ο πατέρας του Αμφιάραου να την εκδικηθεί, μιας και τον υποχρέωσε να συμμετάσχει στην εκστρατεία των Επτά επί Θήβα, γνωρίζοντας πως επρόκειτο να σκοτωθεί εκεί.
Μετά τη διάπραξη του εγκλήματος, ο Αλκμαίων άρχισε να περιπλανιέται σε

διάφορες περιοχές. Στην Αρκαδία, πήγε κατ' αρχήν στον Οϊκλέα και από εκεί στην Ψωφίδα, όπου ο βασιλιάς Φηγέας ανέλαβε τον καθαρμό του και του έδωσε για γυναίκα του την κόρη του Αλφεσίβοια ή Αρσινόη. Ο Αλκμαίων της χάρισε το πέπλο και το περιδέραιο της μητέρας του, που κρατούσαν από την Αρμονία του Κάδμου (όρμος Αρμονίας) και δόθηκαν ως δώρο από την Πολυνείκη. Το ένασμα όμως που τον συνόδευε έκανε την γη άγονη και έτσι ο Αλκμαίων αναγκάστηκε πάλι να φύγει.
Στο μαντείο των Δελφών πήρε χρησμό από τον θεό Απόλλωνα ότι δεν πρόκειται να ιαθεί, προτού βρει και εγκατασταθεί σε μια χώρα, την οποία ο ήλιος δεν είχε δει ως την ημέρα της μητροκτονίας. Έτσι, πορεύτηκε αρχικά προς τον Οινέα στην Καλυδώνα, ο οποίος τον φιλοξένησε, κατόπιν κατευθύνθηκε προς τη χώρα των Θεσπρωτών, από όπου απελάθηκε, και τελικά έγινε δεκτός από τον Αχελώο, □□ που τον πάντρεψε με την κόρη του Καλλιρρόη και τον εγκατέστησε νοτιότερα, σε μια περιοχή που είχε διαμορφωθεί σχετικά πρόσφατα από τις προσχώσεις του ποταμού. Τότε ο Αλκμαίων συνειδητοποίησε πως είχε επιτέλους επιτρέψει τη χώρα που προέβλεπε ο χρησμός.
Με την Καλλιρρόη ο Αλκμαίων απέκτησε δυο γιους, τον Ακαρνάνα και τον Αμφιότερο, και ζούσε ήρεμος, μέχρι που η Καλλιρρόη του ζήτησε να της φέρει το πέπλο και το περιδέραιο που είχε δωρίσει στην πρώτη του σύζυγο, την Αλφεσίβοια. Πραγματικά ο Αλκμαίων ταξίδεψε ως την Ψωφίδα και εμφανίστηκε στη βασιλιά Φηγέα, με την πρόφαση ότι ο Απόλλων του είχε υποδείξει την αφιέρωση του πέπλου και του περιδεραίου στους Δελφούς, ώστε να εξιλεωθεί από τη μητροκτονία. Ο Ο Φηγέας αρχικά τον πίστεψε και του επέστρεψε τα δώρα, αλλά μόλις κάποιος υπηρέτης τον πληροφόρησε για την εξαπάτηση, έστειλε τους δυο γιους του Τήμενο. και Αξίονα (Πρόνοο και Αγήνορα κατά τον Απολλόδωρο) να τον σκοτώσουν, ενώ την κόρη του, που διαμαρτυρήθηκε για τη δολοφονία του πρώην άνδρα της, την έβαλαν σε ένα κιβώτιο και την πούλησαν σκλάβα στην Τεγέα, στην Αγαπήνορα.
Εν τω μεταξύ η Καλλιρρόη ζήτησε από τον Δία, με τον οποίο ερωτοτροπούσε ως τότε, να κάνει τα παιδιά της να μεγαλώσουν αμέσως, για να εκδικηθούν τον φόνο του πατέρα τους. Ο Δίας εκπλήρωσε το αίτημά της και έτσι οι γιοι του Αλκμαίωνα πρόφθασαν τους γιους του Φηγέα στο παλάτι του Αγαπήνορα και τους σκότωσαν, όπως σκότωσαν και τον Φηγέα και τη γυναίκα του, αφού πήγαν στην Ψωφίδα. Από εκεί οι ντόπιοι τους κυνήγησαν ως την Τεγέα, αλλά οι Τεγεάτες και κάποιοι Αργείοι. υπερασπίστηκαν τα δύο αδέρφια και κατατρόπωσαν τους Ψωφιδίου. Έτσι, οι γιοι του Αλκμαίωνα επέστρεψαν στη μητέρα τους, έχοντας φέρει σε πέρας την αποστολή τους και κατόπιν συμβουλής του παππού τους, του Αχελώου, αφιέρωσαν τα κειμήλια. στους Δελφούς. Πορευόμενοι στην συνέχεια προς την Ήπειρο, ίδρυσαν την Ακαρνανία. [Θουκυδίδης: 2.102. Απολλόδωρος: 3, 86-95. Σχόλια στον Όμηρο: λ 326].
Ο Αλκμαίων αποτελεί το πρωταγωνιστικό πρόσωπο και στην οριστική χαμένη τραγωδία «Αλκμέων ο δια Κορίνθου». Αυτή αναφέρεται στα παιδιά που απέκτησε ο Αλκμαίων από την κόρη του Τειρεσία, Μαντώ, τον Αμφίλοχο και την Τισιφόνη, τα που από βρεφική ηλικία δόθηκαν στη βασιλιά της Κορίνθου Κρέοντα, για να τα αναθρέψει. Η βασίλισσα όμως εξεδίωξε την Τισιφόνη από την πόλη, καθώς φοβόταν μήπως ο σύζυγος της συνάψει εξωσυζυγικές σχέσεις μαζί της, λόγω της εξαιρετικής ομορφιάς της. Χωρίς να γνωρίζει λοιπόν ότι πρόκειται για την κόρη του, την αγόρασε ως δούλα ο Αλκμαίων και πήγε στην Κόρινθο, για να ζητήσει πίσω τα παιδιά του.

Εκεί βρήκε τον Αμφίλοχο, αναγνώρισε την Τισιφόνη και αργότερα ο Αμφίλοχος, ακολουθώντας χρησμό του Απόλλωνα, ίδρυσε το Αμφιλοχικό Άργος.

ΣΩΖΟΜΕΝΟΙ ΣΤΙΧΟΙ – ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ

65. ἥκω δ' ατενὴς απ' οἴκων
έχω έρθει κατευθείαν από το σπίτι*
66. ουδὲ πυνθάνεσθε ταυτ', ω παρθένοι, ταν τη πόλει;
Δεν μάθατε, κοπέλες, όσα συμβαίνουν στην πόλη;
67. ο φόβος, όταν τις αἱματος μέλλη πέρι
λέγειν καταστὰς εις ἀγὼν' εναντίον,
το τε στομ' εις ἐκπληξιν ανθρώπων ἀγει
τον νουν τ' απείργει μη λέγειν α βούλεται.
τω μεν γαρ ένι κίνδυνος, ο δ' αθώος μένει.
ὁμως δ' αγώνα τόνδε δει μ' υπεκδραμεῖν.
ψυχὴν γαρ ἀθλα κειμένην εμήν ορώ.
Ο φόβος, όταν κάποιος πρόκειται να μιλήσει για φόνο,
αφού έρθει σε κατάσταση αντιπαράθεσης,
προξενεί κατάπληξη στη γλώσσα των ανθρώπων
και εμποδίζει το νου να μη λέει όσα επιθυμεί,
γιατί για την πρώτη (ενν. τη γλώσσα) υπάρχει κίνδυνος,
ενώ ο άλλος παραμένει αθώος.
Όμως εγώ πρέπει να δραπετεύσω από αυτήν τη δοκιμασία.
Γιατί βλέπω στην ψυχή/ τον εαυτό μου να προσφέρω βραβεία.
68. <Α> μητέρα κατέκταν την εμήν, βραχὺς λόγος.
<Φ> εκών εκούσαν ἡ <ου> θέλουσαν ουχ εκών;
<Αλκμαίων> Με μια κουβέντα, σκότωσα τη μητέρα μου.
< Φηγέας> Με τη θέλησή σου και την θέλησή της ή
χωρίς τη θέλησή της και χωρίς τη θέλησή σου·
69. μάλιστα μεν μ' επήρ' επισκήψας πατήρ,
οθ' ἁρματ' εισέβαινεν εις Θήβας ιών.
Πραγματικά με τη διαταγή του με παρακίνησε ο πατέρας μου,*
όταν έμπαινε στη Θήβα, επιστρέφοντας με το άρμα του.
70. ος Οιδίπουν απώλεσ', Οιδίπους δ' εμέ,
χρυσούν ενεγών εις Ἄργους πόλιν.
Αυτός κατέστρεψε τον Οιδίποδα και ο Οιδίποδας εμένα,
όταν έφερε ένα χρυσό περιδέραιο στην πόλη του Άργους.
71. αἱμα γαρ σον, μήτερ, απενίψατο
τον δικό σου φόνο, μητέρα, ξέπλυνε*
72. χαιρ', ω γεραιέ. την τε παιδ' εκδούς εμοί
γαμβρός νομίζη και πατήρ σωτήρ τ' εμός.
Χαίρε, γέροντα. Και αν μου δώσεις την κόρη σου,

θα θεωρείσαι δικός μου πεθερός και πατέρας και σωτήρας.
73. αργαίνειν
να λευκαίνει

ΣΧΟΛΙΑ
1. Τα λόγια ανήκουν στο πάροδο του χορού των παρθένων.
2. Τον είχε καταραστεί με ακαρπία γης και ατεκνία, εφόσον δεν υπάκουε στην διαταγή του.
3. Αυτό που εννοείται εδώ είναι ότι εξήγησε το ένασμα της μητροκτονίας με κάποια κάθαρση.